

KORRUPSIYA ILLATINING KELIB CHIQISH VA RIVOJLANISH OMILLARI

Mirzaabdullayev Umarjon To'liqinboyevich

Jinoyat ishlari bo'yicha Andijon Shahar sudining sudiyasi

Annotatsiya. Korruptsiya muammosi uzoq yillik tarixiy bosqichlardan o'tib kelmoqda va bugungi kunda davr muammosi darajasiga ko'tarilgan. Shu bois yurtimizda ham unga qarshi kurash bo'yicha turli samarali ishlar olib borilmoqda. Maqolada korruptsiya illatining mohiyati, uning sabablari, davlat va insonga salbiy ta'sirlari haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: korruptsiya, korruptsiya turlari, institutsional, fuqaro, jamiyat, qonun, prinsiplar, bir bo'g'inli.

KIRISH

Korruptsiya ([lotincha](#): *corrumpō* — aynish, poraga sotilish) — mansabdor shaxsning o'z mansabi bo'yicha berilgan huquqlarni shaxsiy boyish maqsadlarida bevosita suiiste'mol qilishidan iborat amaliyot. Mansabdor shaxslarni sotib olish, ularning poraga sotilishi ham korruptsiya deyiladi. Korruptsiya bir necha ming yillik tarixga ega. Yozma manbalarda korruptsiya haqida eramizdan avvalgi Shumer podsholigi davrida eslatib o'tiladi. Korruptsiya bizning kunlarga yetib kelganligi shundan dalolat beradiki, boshqa illatlar kabi, uni ham tag-tugi bilan yo'qotib bo'lmaydi. Hatto rivojlangan g'arb davlatlari ham korruptsiyadan butkul xalos bo'lolmagan. Biroq jamiyat rivojiga xavf soluvchi korruptsiyaning oldini olish, unga qarshi kurashish yer yuzidagi barcha davlatlarda hamisha va hamma zamonda davom etgan.

BMT ma'lumotlariga ko'ra, hozir dunyoda har yili 1 trillion AQSH dollari miqdorida pora beriladi. Jahon iqtisodiyoti har yili korruptsiya tufayli 2,6 trillion dollar mablag'dan ayriladi, bu jahon yalpi ichki mahsulotining 5 foizidir ¹.

Korruptsiyaning xavfi ko'p qirralidir:

birinchidan: iqtisodiyot negizlariga bolta uradi va islohotlar jarayoniga to'sqinlik qilib uning asl mohiyatiga putur yetkazadi va bu bilan islohotlar g'oyasini obro'sizlantiradi;

ikkinchidan: jamiyatning ma'naviy asoslariga zarar keltiradi (vatanparvarlik, insonni o'z imkoniyatini namoyon qilishi);

uchinchidan: o'sayotgan avlodning ongini zaharlaydi;

¹ Ismailov B.I. Xalqaro jinoyatchilikka qarshi kurashning xalqaro-huquqiy jihatlarini // O'quv qo'llanma.-Toshkent: YUMOM. 2015.-129 b.

to‘rtinchidan: xorijiy sarmoyadorlani cho‘chitib yuboradi va eng asosiysi, xalqaro hamjamiyatda bu davlat to‘g‘risida salbiy tasavvurni yuzaga keltiradi.

Barcha davlatlardagi jinoiy harakatlarda asosan birinchi o‘rinda moddiy manfaat, yuqori lavozimni olish va lavozim orqasidan tekin boylik orttirish yotadi. Korrupsiya iqtisodiyotni tanazzulga yetaklab, davlat boshqaruvini izdan chiqaradi. Fuqarolarda davlat boshqaruviga nisbatan ishonchsizlikni uyg‘otib, halol yo‘l bilan maqsadga erishish kabi orzu- xavaslarini yo‘qqa chiqaradi. **“Korrupsiya”ning 4 sababi mavjud:**

1. Shaxsiy sabablar. Korrupsiya “yomon” hodisa, u yaxshi ta’lim- tarbiya ko‘rmaslik va kam maosh oladigan amaldorlarning noqasligi oqibatida paydo bo‘ladi.

2. Institutsional sabablar. Bunda boshqaruvning kuchsizligi asosiy omil sanaladi. Masalan, kadrlar tayyorlash, hisobga olish va nazorat qilishning samarasizligi, mansabdorlarni yollashning osonligi va ularni oson ishdan haydash, ularda uzoq vaqt mansabda turishga ishonchsizlik paydo bo‘lishi kabilar korrupsiyani rag‘batlantiruvchi omillardir.

3. Tizimiy sabablar. Hukumat ba’zan jamiyatning shunday talablariga duch keladigi, ularni bajarishning rasmiy tartiblari hali aniq ishlanmagan bo‘ladi yoxud ular ko‘p miqdorda mablag‘ talab etadi va aksar holda uzoq muddatlarga cho‘ziladi. Shunday holatlarda korrupsiyaga to‘g‘ridan- to‘g‘ri va qisqa yo‘l ochiladi.

4. Ko‘p tomonlama sabablar. Ba’zan rahbariyatining o‘ziga xos xulki tufayli davlat boshqaruvida hal qiluvchi rolini “shaxsiy” omillar bajaradi.

O‘zbekiston mustaqillikning dastlabki kunlaridanoq qonunchilik bazasini, shu jumladan, institutsional bazani takomillashtirish, bu boradagi xalqaro hamkorlikni mustahkamlashni o‘z ichiga olgan maqsadli korrupsiyaga qarshi kurashish siyosatini olib bormoqda. Hozirda dunyo davlatlarining muhim vazifalaridan biri bu - davlat boshqaruvi tizimi va iqtisodiyot asoslariga zarba berayotgan korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘lib qolmoqda. Zero, O‘zbekiston Respublikasini rivojlangan davlatlar qatoriga olib chiqishda davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarida korrupsiyaga qarshi kurashish, aholining huquqiy ongi va madaniyatini yuksaltirish, jamiyatda korrupsiyaga qarshi murosasiz munosabatni shakllantirish muhim hisoblanadi.

XULOSA

Demak, korrupsiya xalqaro xavfsizlikka balki tahdid soluvchi real muommodir. Shunday ekan, mazkur hodisaga qarshi kurash masalalari faqatgina bizga taalluqli bo‘lmay balki butun jahon hamjamiyati muammosi bo‘lmog‘i lozim. Har bir inson bu muammoning tub mohiyatini anglagan holda jamiyatni korrupsiya balosidan asrashga o‘z hissasini qo‘shmog‘i lozim.

ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev SH.M. “Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi”. O‘zbekiston Respublikasi

Konstitutsiyasi qabul qilinganligining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruzasi. 2016 yil 7 dekabr. – Toshkent: “O‘zbekiston” NMIU, 2017. – 48 C.

2. Ismailov B.I. Xalqaro jinoyatchilikka qarshi kurashning xalqaro-huquqiy jihatlarini // O‘quv qo‘llanma.-Toshkent: YUMOM. 2015.-129 b.
3. Xolmanova D. Fuqarolik jamiyati institutlari va fuqarolarning korrupsiyaga qarshi kurashidagi ishtirokining huquqiy asoslari. // O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasining Oliy o‘quv kurslari Axborotnomasi. 2017. №2 B.75-77
4. Zufarov R. Poraxo‘rlik- korrupsiya negizi // Davlat va huquq. - 2000. № 4. - 41 b.
5. Zufarov R.A. Poraxo‘rlik uchun jinoiy javobgarlik. - T.: TDYUI, 2004. - B. 83-84.
6. Kabulov SH.R. Korrupsiyaga qarshi kurash: iqtisodiy, ma'naviy-ma'rifiy choralari va yo'llari. Monografiya\ -T.:IIV Akademiyasi\2015.-160b.
7. O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokurori N.T. Yo‘ldoshev. “Korrupsiyaga qarshi kurash – fuqarolarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishning muhim kafolati”. www.prokuratura.uz/#/t_news?id=170.
8. <https://lex.uz/docs>
9. <https://uz.wikipedia.org/wiki/>